

2 KRONIKA 70

2022

70
2022

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2022, letnik 70, številka 2

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágyi (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

31. maja 2022

Naslednja številka izide/ Next issue:

oktober/ October 2022

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič

UDK/ UDC:

Breda Pajšar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokoјence/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

320 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus;
Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Mesto Ljubljana, okoli leta 1660 / The city of Ljubljana, around 1660
(SI ZAL LJU/0337 Zbirka zemljevidov in kart [The collection of maps], št. [Nr.] 587)

Na zadnji strani/ Back cover: Cesarski dvoglavi orel / The imperial double-headed eagle
(Mestni muzej Ljubljana [City Museum Ljubljana], 510:LJU;0031100, foto / Photo: M. Paternoster)

KAZALO

Razprave

Julijana Visočnik:	Nova rimska napisna plošča iz Celeje v luči tam že dokumentiranih grških imen.....	253
Žiga Oman:	<i>Vmb sölichen müßwillen</i> – napoved sovražnosti Sigmunda pl. Weißpriacha z Mute samostanu Šentpavel v Labotski dolini. Prispevek k raziskavam fajde ter Dravske doline v 15. stoletju	267
Vanja Kočever:	Ljubljana kot prizorišče dedne poklonitve cesarju Karlu VI. leta 1728. Raba javnih prostorov za vladarsko inscenacijo na primeru kranjske prestolnice.....	285
Boris Golec:	Slovenska toponimika Ljubljane do prvega tiskanega popisa toponimov iz leta 1787	307
Daša Ličen:	Zbližati, izobraziti in razvedriti slovanski živelj. Članstvo Slavjanskega društva v Trstu ob pomladi narodov	363
Uroš Košir:	Ruska kapelica in grob neznanega ujetnika med mitom in resnico.....	375
Eda Belingar:	Od Banke Italije do Upravne enote. Palača Gregorčičev drevored 3 v Postojni	387
Mirjana Kontestabile, Jurka Lepičnik Vodopivec:	O uporabi učil pri poučevanju bodočih učiteljev na Učiteljski šoli Portorož-Koper (1947–1968).....	403
Jelka Piškurić:	»Kot primestni se čutimo večkrat zapostavljene«: urbanistični in infrastrukturni razvoj Iga, 1961–1989	419
Matija Zorn, Blaž Komac:	»Soča najlepša reka v Evropi« – med hidroenergijo in naravovarstvom.....	447

Ocene in poročila

Marija Počivavšek: Lepo mesto. 150 let Turističnega in kulturnega društva Celje (<i>Aleksander Žižek</i>)	475
Mitja Kapus: Hiše v Kamni Gorici, njihovi lastniki in prebivalci (<i>Mojca Peternel</i>)	476
Bernik in njegove Domžale: o župniku Francu Berniku in Domžalah v prvi polovici 20. stoletja (<i>Miroslav Stiplovšek</i>)	477
Emilijan Cevc, umetnostni zgodovinar in pisatelj (ur. Milček Komelj) (<i>Ignacij Voje</i>).....	480
Daniel Siter: Rogaška Slatina pod kljukastim križem. Zdravilišče med okupacijo 1941–1945 (<i>Klemen Kocjančič</i>)	482

Borl v 20. stoletju. Knjižna zbirka: Svet Belanov, zvezek 5 (ur. Mira Petrovič in Sonja Golc) (<i>Matjaž Grabornik</i>)	484
---	-----

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 721:336.71(497.471Postojna)"1924/1927"

Prejeto: 2. 11. 2021

Eda Belingar

univ. dipl. etnologinja in prof. sociologije, konservatorska svetnica, ZVKDS, OE Nova Gorica, Delpinova 16, SI-5000 Nova Gorica
e-pošta: eda.belingar@zvkd.si

Od Banke Italije do Upravne enote

Palča Gregorčičev drevored 3 v Postojni

IZVLEČEK

Gradnja palače Banke Italije (Banca d'Italia), danes Gregorčičev drevored 3 v Postojni, se je pričela poleti 1924. Gradilo je podjetje Doria & Oblach iz Trsta po predhodnem projektu, ki ga je pripravil tehnični urad generalnega posloводства Banca d'Italia, in v skladu s skicami lokalnega tehničnega vodstva. Po dveh prekinitvah gradnje, pozimi 1925 in 1926, je bila gradnja dovršena poleti 1927. Za javnost so bili prostori agencije tržaške podružnice Banca d'Italia v Postojni odprti 15. oktobra 1927. V prispevku je opisan potek gradnje ter postopki po otvoritvi, ki so jih izvajali zaradi opustitve prvotne rabe in prehajanja v lastništvo različnim ustanovam. Prispevek je napisan na osnovi pridobljenih arhivskih virov in lastnih opažanj ob izvajanju obnovitvenih del v letih 2020 in 2021, ob katerih je avtorica prispevka sodelovala kot odgovorna konservatorica.

KLJUČNE BESEDE

Postojna, palača Gregorčičev drevored 3, Banca d'Italia, stavbna zgodovina, Upravna enota Postojna

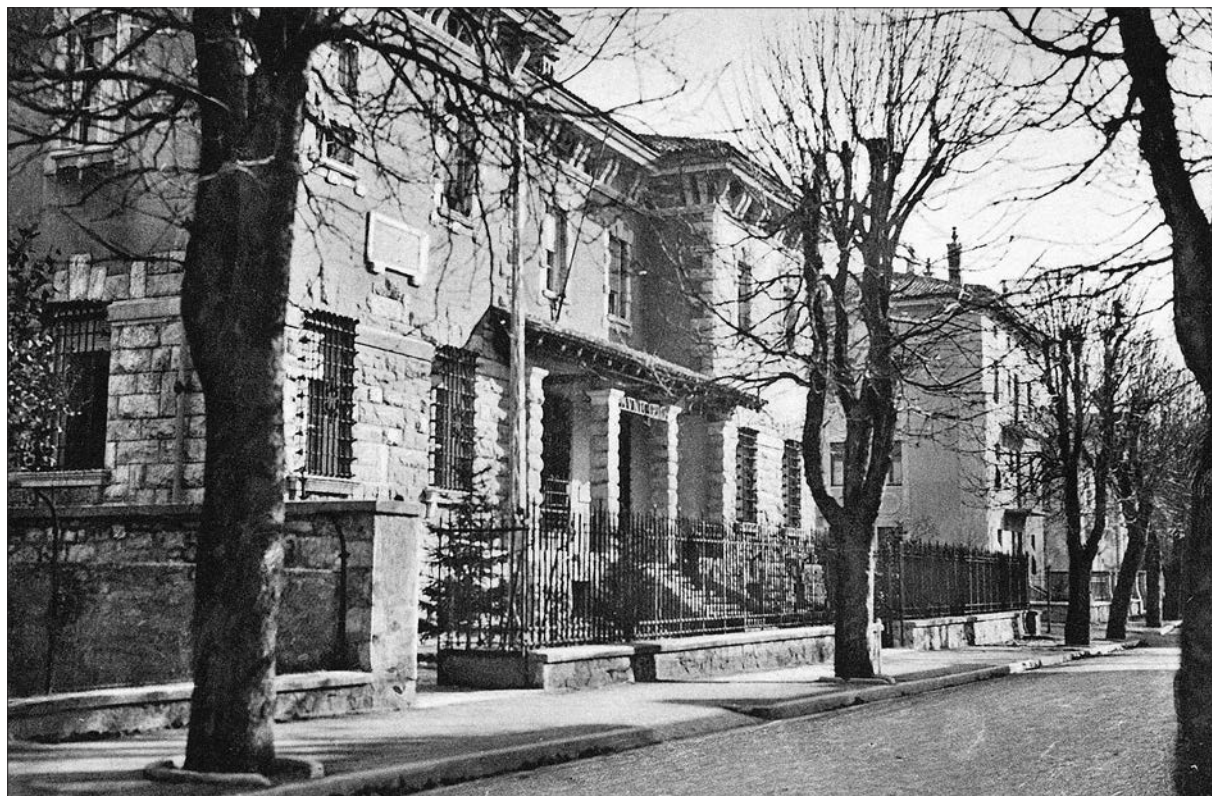
ABSTRACT

FROM THE BANK OF ITALY TO THE ADMINISTRATIVE UNIT THE PALACE AT GREGORČIČEV DREVORED 3 IN POSTOJNA

The construction of the Palace of the Bank of Italy, now Gregorčičev drevored 3 in Postojna commenced in the summer of 1924. It was implemented by the Trieste-based Doria & Oblach company in accordance with the preliminary project prepared by the technical office of the Bank of Italy's central management and in congruence with the sketches provided by the local technical management. After interruptions in the winters of 1925 and 1926, the construction was completed in the summer of 1927. Trieste's branch office of the Bank of Italy in Postojna opened its door to the public on the 15th of October in 1927. This article describes the construction process and procedures following the opening, related to the abandonment of the building's original use and its passing through the hands of different institutions. The article is based on obtained archival sources as well as the author's own observations made during the renovation works performed in 2020 and 2021, in which she took part as the responsible conservator.

KEY WORDS

Postojna, Palace, Gregorčičev drevored 3, Banca d'Italia, architectural history, Administrative Unit Postojna

Stavba Banca d'Italia leta 1929 (iz zbirke Emila Tominca, Postojna).

V zaledju glavne postojnske mestne prometnice, današnje Tržaške ceste, stoji ob Gregorčičevem drevoredu monumentalna stavba, ena najmarkantnejših v mestu, zgrajena v drugi polovici dvajsetih let prejšnjega stoletja kot agencija Banke Italije (Banca d'Italia). Za zunanjo arhitekturo je bil izbran slog, navdihnjen s črtami pozne renesanse, z rustikalnimi poudarki, ki se razkrojijo od podnožja navzgor, kar daje vtis trdnosti in moči. Stavba v celoti deluje zelo robustno in spominja na nekatere starodavne stavbe italijanskih kovnic.

Po zgraditvi južne železnice leta 1857 se je poselitev v Postojni širila v prostoru med današnjo Ljubljansko cesto in železniško progo. Tu so začele rasti vile premožnejših domačinov, v obdobju med svetovnimi vojnami pa tudi upravne stavbe in sedeži italijanskih političnih organizacij. V obdobju med letoma 1830 in 1918 je bilo tako v tem prostoru zgrajenih 50 hiš, nekaj še ob cesti severno od starega trškega jedra.¹

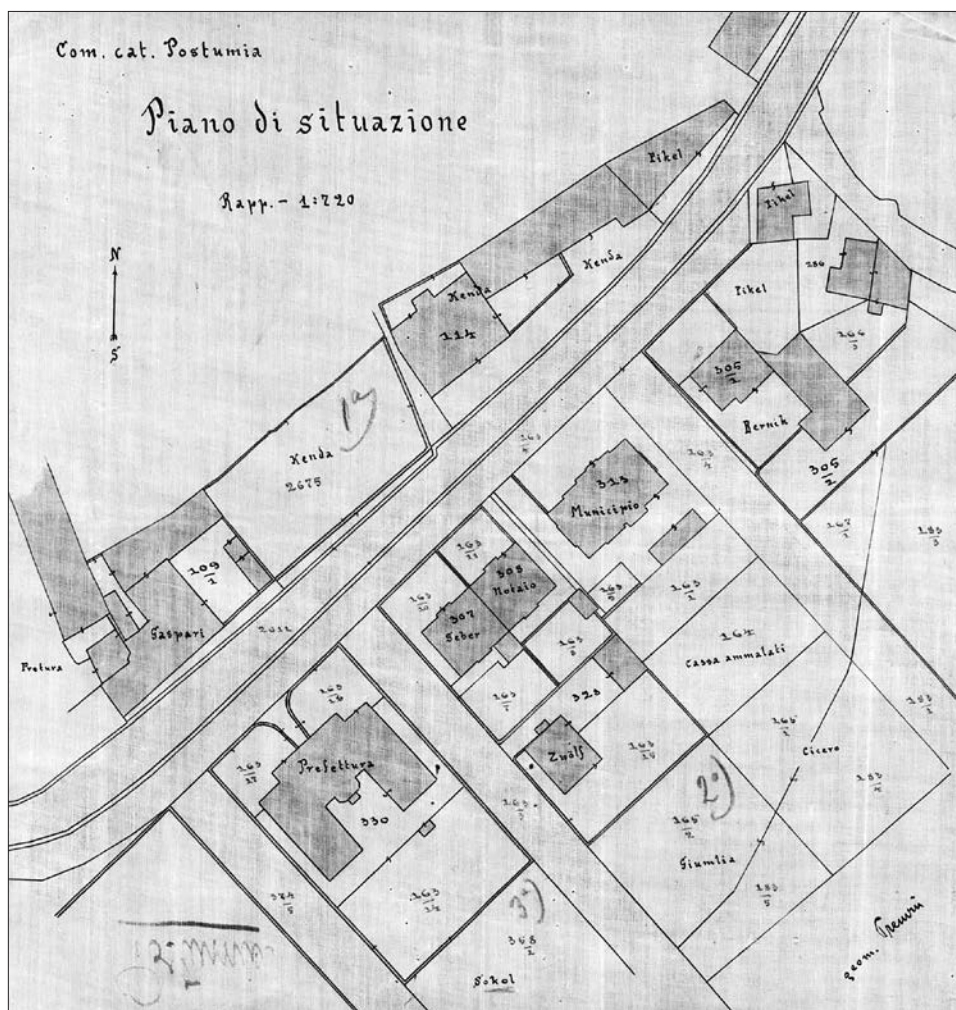
Po koncu prve svetovne vojne si je Italija v skladu z londonskim sporazumom, sklenjenim 26. maja 1915, prilastila zahodni del slovenskega ozemlja. Postojna se je po prvi svetovni vojni znašla v neposrednem zaledju rapalske meje na italijanski strani.

Konec leta 1918 so del dotedanjega glavarstva Postojna z okraji Postojna, Idrija, Vipava, Ilirska Bistrica in Senožeče, ki so prej sodili v deželo Kranjsko, po zasedbi italijanskih čet priključili deželi Goriško-Gradiški. V začetku novembra 1918 so v Postojno prišli prvi italijanski vojaki. Po zasedbi so italijanske oblasti najprej ukinile narodne odbore in obnovile predvojne občinske organe s slovenskimi župani, po priključitvi Italiji leta 1921 pa so začele na novo pridobljeno ozemlje razširjati italijansko upravo in zakonodajo. Za fašistično ideologijo so se navduševali karabinjerji, cariniki in policijski agenti, ki so se po letu 1920 začeli naseljevati v večjih krajih Pivške kotline.² Z rapalsko pogodbo 12. novembra 1920 je regija tudi uradno prišla pod Kraljevino Italijo.³ Leta 1923 so Julijsko krajino, ki je obsegala vsa pridobljena ozemlja nekdanje Avstro-Ogrske, vključno s Postojno, po zgledu upravne ureditve v Italiji razdelili na

² Fatur, Pivka, str. 208, 210, 211.

³ Po prvi svetovni vojni so bili k Italiji priključeni nekdanja avstrijska dežela Trst z okolico, Goriško-Gradiška, Istra ter okraja Postojna in Idrija nekdanje Kranjske. Primorsko ozemlje, ki je bilo z rapalsko pogodbo priključeno Italiji, se je med vojnami imenovalo dežela Julijska krajina (Venezia Giulia). Konec leta 1923 je fašistična vlada čez noč ukinila goriško pokrajino. Razdelila jo je med furlansko, tržaško in istrsko. Postojnski politični okraj je priključila Tržaški pokrajini (Waltritsch, *Slovensko bančništvo*, str. 119, 123, 127; Robežnik, *Določitev* (<https://www.muzej-nz.si/si/izobrazevanje/1357>) (29. 11. 2021).

¹ Navajajo Valvasorjevo poročilo v *Slavi vojvodine Kranjske*, da je trg prijeten, da ima lepe hiše in prijetna stanovanja (Kos in Umek, Postojna, str. 104).

Izsek iz katastrske mape s parcelami, za katere se je zanimala Banca d'Italia (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, str. 115).

pokrajine. Italija je sem načrtno naseljevala številčno italijansko vojaško, polvojaško in civilno administrativno osebje, kar se je odražalo tudi v poselitvi Postojne. Z naraščanjem števila novih prebivalcev mesta se je pojavila potreba po vzpostavljanju raznih ustanov za zadovoljevanje potreb novega prebivalstva.

Začetek gradnje bančne palače v Postojni

Tako je tudi Banca d'Italia s sedežem v Rimu prepoznala poslovno priložnost in začela s postopkom priprave na gradnjo enote v Postojni. 30. aprila 1923 se je bančni nadzorni svet na seji odločil v Postojni ustanoviti agencijo, ki bo pod nadzorom podružnice banke v Trstu.⁴ Začeli so z iskanjem ustrezne lokacije. Direktor podružnice v Trstu Michelangelo Zago si je maja 1923 v družbi izrednega občinskega pooblaščenca Luigija Ronchija v Postojni ogledal tri ustrezne lokacije za gradnjo agencije. Prva, lastnina zasebnice in posestnice Katarine Kenda, zemljišče s parcelno št. 2675 v izmeri 1030 m², v naravi park z

drevesi, ki je ležala zraven obsežne gradnje iste lastnice na parcelni št. 114, je bila ocenjena kot odlična lokacija in kot »najboljše, kar si lahko zamislimo«, saj je stala ob glavni cesti ter zraven prefekture in občinskega poslopja. Druga lokacija je bila v lasti Antonia Giumlia⁴ ter je obsegala parcelni št. 165/2 in 183/5 v izmeri 1250 m². Ležala je na nasprotni strani občinskega poslopja in stavbe Prefekture ob stranski cesti. Kot tretjo so si ogledali parcelo v lasti društva Sokolski dom na takratni parcelni št. 358/2 in v izmeri 1470 m². Ležala je za parkom Prefekture ter bila ovrednotena kot primernejša od druge, ker je bila večja in umeščena med tremi cestami. Vendar naj bi bil nakup težavnejši, »ker je bila pred kratkim kupljena s strani društva«.⁵

Generalni direktor banke je 7. junija 1923 naročil, naj bo zemljišče kupljeno po najgospodarnejši ceni, zato je odsvetoval nakup zemljišča Katarine Kenda,

⁴ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 5. 5. 1923.

⁵ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 30. 5. 1923.

ki je bilo najdražje.⁶ Po tehtanju najboljših možnosti je do nakupa prišlo že istega poletja. Odločili so se za nakup zemljišča Antonia Giumlie, lekarnarja v Postojni na takratni Viale Oberdan. 31. julija je direktor banke v Trstu podpisal kupoprodajno pogodbo, uredil vpis v zemljiško knjigo ter generalnemu direktorju v Rimu izrazil svoje prepričanje, da je bil nakup opravljen pod poštenimi pogoji. Za 1.239 m² zemljišča so odšteli 8.673 lir, poleg ostalih stroškov pa je celotna kupnina znašala 13.757,80 lire.⁷

Po nakupu zemljišča so začeli s konkretnimi postopki za gradnjo. Tako je direktor podružnice v Trstu sedežu v Rim sporočil, da je inženirju Vincenzu de Simoneju iz Postojne plačal 350,50 lire⁸ za izdelavo prostorskega načrta in njegove kopije.⁹ Izmero terena je izvedel geometer Massimiliano Premru in za delo računal 140 lir. Gradili so po predhodnem projektu, ki ga je pripravil tehnični urad generalnega posloводства banke na podlagi direktive inž. Biagia Accolti-Gila z generalnega posloводства banke. Izbran je bil arhitekt Gastone Boisdechese,¹⁰ a o razlogih in postopkih za njegov izbor v arhivskem gradivu ni podatkov. Za gradnjo so potrdili podjetje Doria & Oblach. Podjetje je avgusta 1924 pripravilo dopis s predračunom za gradnjo poslopy banke.¹¹ V dopisu je navedlo pogoje, pod katerimi je pripravljeno prevzeti delo.

Podjetje bi bilo pripravljeno izvesti zemeljska, zidarska, kamnoseška in tesarska dela. V cenah, ki jih je ponudilo, so bili zajeti uspešnost in upravljanje izvedbe, vsi stroški in zakup zapiranja gradbišča, pristojbine za gradbeno dovoljenje in zavarovanje tako delavcev kot morebitne škode, povzročene zaradi požara, ter izdelava vmesnih in končnega tehničnega pregleda. Podjetje se je zavezalo izvesti vse izrisane detajle, upoštevati statične izračune za stabilnost struktur v armiranem betonu ter zanje prevzeti polno odgovornost. Položilo je garancijo v vrednosti 10.000 lir v gotovini ali zakladnih menicah, kavcijo, ki bo vrnjena po uspešno opravljenem tehničnem pregledu. Zagotovilo je izplačilo pologa v trimesečnih obrokih po začasnih situacijah. Nepredvidene stroške bi obračunavali soglasno. Cene naj bi obravnavali trikrat v treh mesecih, odvisno od nihanja cen. Podjetje je delavce zavarovalo pri Nacionalnem inštitutu za poškodbe, premije pa je redno plačevalo. Za izvedbo železne konstrukcije so najeli podjetje Società per le costruzioni in ferro, Ditta Francesco Villa di Angelo Bambelli & C. iz Milana.

Vsa nesoglasja bi reševali z neizpodbitno sodbo enega ali treh sodnikov, ki bi bili določeni soglasno. V primeru nesoglasja bi vsaka stran imenovala po enega sodnika, tretjega pa bi imenovala prva dva ali pa predsednik civilnega in kazenskega sodišča v Trstu. Sledil je predračun z natančnim popisom predvidenih del. Septembra 1924¹² so se pričela dela z izkopi za temelje, zaključek del pa je bil predviden v istem mesecu. Kmalu so se pojavili pomisleki o nadaljevanju del, ker še ni bilo odločeno o točnem poteku meje med Italijo in Jugoslavijo oziroma o lokaciji mednarodne železniške postaje. Avgusta 1924 sta se namreč sestali jugoslovanska in italijanska komisija ter razpravljali o ureditvi jugoslovansko-italijanske meje. Pojavila se je bojazen, da bi vse mednarodne železniške postaje, tudi tista v Postojni, ostale na ozemlju Jugoslavije. Železniške postaje, zlasti mednarodne, so bile po prepričanju italijanskih oblasti jedro, okoli katerega se začno priseljevati ljudje z različnimi interesi; graditi se začnejo trgovine, menjalnice, hoteli in stanovanjske hiše, kar omogoča tudi uspešno poslovanje bančnih ustanov. V nasprotnem primeru bi se gradnja bančnega poslopy ne izkazala za ekonomsko upravičeno. Od tod sta izvirala bojazen in dvom sedeža banke v Rimu o upravičenosti nadaljevanja gradnje banke v Postojni.

Oktober 1924 je arhitekt Boisdechese banki v Trstu sporočil, da so temelji stavbe v Postojni izvedeni, a s pripisom, da prosi za navodila za gradnjo v prihodnje. Direktor banke v Trstu se je zavzel za nadaljevanje del s pripisom, da je treba pred izvedbo zahtevnejših del poznati odločitev razmejitvene komisije.¹³ Negotovost se je nadaljevala še ves naslednji mesec. Direktor banke v Trstu je potožil, da ima težave pri pridobivanju točnih podatkov o prestavitvi železniške postaje v Postojni na ozemlje Jugoslavije, saj niti od predsednika italijanske delegacije za razmejitveno linijo Furlanije Julijske krajine, polkovnika Itala Gariboldija, niti od šefa oddelka državnih železnic, polkovnika Tessadorija, ni prejel odgovora o dokončni odločitvi glede razmejitvene linije. Zato se je odločil za ustavitev del, k čemur je pripomoglo tudi dejstvo, da se je bližala zima, ki v Postojni ni primeren čas za gradnjo.¹⁴

Negotovost glede nadaljevanja del se je vlekla do naslednjega poletja. Tedaj je padla odločitev. Tudi če bi mejno postajo premaknili, bi bilo še vedno dovolj razlogov, ki bi upravičili ustanavljanje agencije v Postojni. Po drugi strani pa je bilo treba upoštevati, da je bilo že kar nekaj stroškov z nakupom zemljišča

⁶ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 7. 6. 1923.

⁷ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 6. 8. 1923.

⁸ 100 lir bi bilo danes vrednih pribl. 92,65 € (<https://inflation-history.com/>) (5. 3. 2021).

⁹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 14. 3. 1924.

¹⁰ Arhitekt Gastone Boisdechese je imel podjetje v Trstu, in sicer Boisdechese & Bonetti, Studio d'architettura, Impresa di costruzioni, Trieste, Via S. Lazzaro 15, tel. 41-14, c.c. I. Trieste.

¹¹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 29. 8. 1924.

¹² O začetku gradnje v dokumentaciji najdemo nasprotujoča si podatka. Arhitekt Carlo Polli je v poročilu tehničnega pregleda 5. januarja 1928 zapisal, naj bi se gradnja pričela poleti 1925. Upoštevajoč ostale zapise smemo sklepati, da to velja za aktivnejše izvajanje gradnje, medtem ko so temelje zgradili že leta 1924.

¹³ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 22. 10. 1924.

¹⁴ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 8. 11. 1924.

P. A. S.

DITTA PARMA ANTONIO & FIGLI

PRIMA FABBRICA ITALIANA DI CASSEFORTI E IMPIANTI DI SICUREZZA

— CASA FONDATA NEL 1870 —

Saronno

Negozio di Vendita { Roma, Via S. Nicola da Tolentino, 74 A
Milano, Via Solferino, 16

PER QUITANZA

SARONNO 28/12/26 Saronno, 230 Nov. 1926

Fatt. Banca d'Italia DITTA PARMA ANTONIO & FIGLI

FATTURA N° 2882

per le seguenti merci spedite il oggi a mezzo ferrovia

commissione conferita il 8/10/26 N° 1445. pagabile al nostro domicilio

DARE

I. PORTA CORAZZATA Con Portina di soccorso brevettata N° 271. Dimensioni in luce netta metri 2,00 x 0,90 spessore della porta cm. 25, spessore del tamburo cm. Costruzione, chiusura, garanzie di sicurezza ecc. come da disegno e da n° offerta in data 29/9/26. Prezzo della Porta data franco stazione Saronno Bolli fattura	L. 20.900. 209.
Totale Lire S.E. & O.	21.109.-

LIQUIDATO

Visto per la fattura
di una porta corazzata
per la sede di Postumia
arch. Carlo Peg.
15. dec. 26 V. M. della

Visto: IL DIRETTORE

BANCA D'ITALIA - Sede di Milano - 30 NOV 1926

IL DIRETTORE

Račun v višini 21.109 lir za oklepna vrata je bil poravnán 23. decembra 1926
(ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 14. 10. 1925, str. 159).

za to gradnjo in z izgradnjo temeljev, torej za dela, ki bi bila z opustitvijo gradnje izničena. Zato je bil sprejet sklep, da se z deli nadaljuje, po možnosti že v tekočem letu. O tem so obvestili arhitekta Boisdechneja s pripombo, naj gradbeno podjetje pozove k nadaljevanju gradnje.¹⁵ Julija 1925 tako poročajo o ponovnem poteku del, to pot skladno s soglasjem arhitekta Biagia Accolti-Gila. V naslednjih mesecih sledijo dopisi direktorja podružnice v Trstu dell'Olia generalnemu direktorju v Rimu s priloženimi opisi izvedenih del in zahtevki za izplačilo gradbenemu podjetju Doria & Oblach. Konec novembra je bila

streha prekrita. Na pobudo arhitekta Boisdechneja so zaprosili tudi za izplačilo nagrad delavcem, ki so delali na gradbišču.¹⁶

¹⁵ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 4. 6. 1925.

¹⁶ Podani so poimenski seznam delavcev, slovenskih s poitalijanceni imeni, njihova zadolžitev in višina nagrade. Tako je asistentu Pugnettiju pripadalo 1.000 lir, vodji zidarjev Ruggeru Fabrisu 200 lir, zidarjem Micheleju Skalzu, Nicolaju Valentinu, Antoniu Scalameri, Andrei Gallizii, Giovanniju Cibeju, Luigiju Bandiju, Giovanniju Gallizii, Nataleju Di Glerii, Liberu Gressani, Feliceju Adamiju, Giovanniju Plazzatti, Pietru Gallizii in Massimu Cardigani vsakemu po 60 lir, kamnoseku Antoniu Bulfani 60 lir, mizarjem Vincenzu Manfrediju 60 lir, Luigiju Cecu, Francescu Stibelliju po 40 lir, nekvalificiranim delavcem Vincenzu Prelascku, Antoniu Umeku in Ugu Uggiu, Mircu Cibeju, Oresteju Dacher-

Pogled na Postojno in Banca d'Italia v ospredju. Današnji Gregorčičev drevored, tedaj Viale Oberdan, je pozidan le s posameznimi vilami (iz zbirke Emila Tominca, Postojna).

Že med gradnjo so se pojavljale prošnje za uporabo prostorov novozgrajene stavbe. Tako je ministrstvo za finance iz Rima upravo banke v Rimu zaprosilo za rezervacijo prostorov za nastanitev matičnega urada, češ da »v Postojni ni mogoče najti spodobnih prostorov, obenem pa je treba imeti na naši skrajni vzhodni meji, naseljeni s Slovenci, državne urade«,¹⁷ a je bil odgovor negativen. Obenem je med gradnjo prišlo do zahtev po reviziji pogodbeno potrjenih cen iz leta 1924, ker so se razmere na trgu poslabšale. Arhitekt Boisdechese je revidirane cene potrdil ob pripisu, da bodo zidarska dela končana od julija do oktobra 1925.¹⁸ Zatem so pričeli naročati opremo prostorov. Oktobra nasledimo dopisovanje s podjetjem Ditta Parma Antonio & Figli, Saronno, Prima fabbrica italiana di casseforti e impianti di sicurezza iz Saronne, pri katerem so naročili protivlomna vrata.¹⁹ Pri podjetju Società per le costruzioni in ferro, Francesco Villa di Angelo Bombelli iz Milana so naročili kovinske police za zakladnico, ki so po železnici prispеле septembra 1927. Razdeljene so bile na štiri dele, vsaka dolžine 1,2 m; globoke so bile 60 cm in visoke

3,5 m, tehtale pa so kar 1445 kg. Imele so dvojni ključ in ročno izdelano leseno lestev z železnimi kavli. Ročno so bile poslikane v žgani emajl.²⁰

2. decembra 1926 je bil opravljen tehnični pregled. Ugotovljeno je bilo, da je stavba zgrajena v skladu z načrti, predstavljenimi 14. avgusta 1925 v pisarni postojnskega župana, ter da je v celoti dokončana. Stavbi je bila dodeljena hišna številka 317.²¹

Po dveh prekinitvah, pozimi 1925 in 1926, je bila gradnja dovršena poleti 1927. Za javnost so bili prostori odprti 15. oktobra 1927. Celoten strošek gradnje je znašal 1.741.252,53 lire, odbitki za garancijo pa 97.225,53 lire.

Oktobra 1927 se je v stavbo naselil blagajnik banke Guglielmo Pettinari. Njegovo stanovanje v prvem nadstropju je obsegalo pet prostorov, vključno s kuhinjo in eno manjšo sobico. Letna najemnina je znašala 1.500 lir brez stroškov ogrevanja, ki so jih določili posebej.²²

Uprava banke je hkrati želela dati stavbi svečan videz, zato je direktor podružnice v Trstu arhitekta Carla Pollija zaprosil za pripravo predračunov za izdelavo in montažo osemnajstih kandelabrov s svečano razsvetljavo, ki bi jih namestili nad devet oken glavne fasade. Pridobljen je bil račun podjetja Navar-

ju, Leopoldu Jerancichu, Giuseppeju Pierevcu in Eugeniju Chiabaju po 35 lir, Giovanniju Mosetigu, Luigiju Spazzapanu, Pietru Spazzapanu in Giuseppeju Samzu po 30 lir, ženski Marii Sacher pa 30 lir (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 19. 11. 1925).

¹⁷ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 10. 2. 1925.

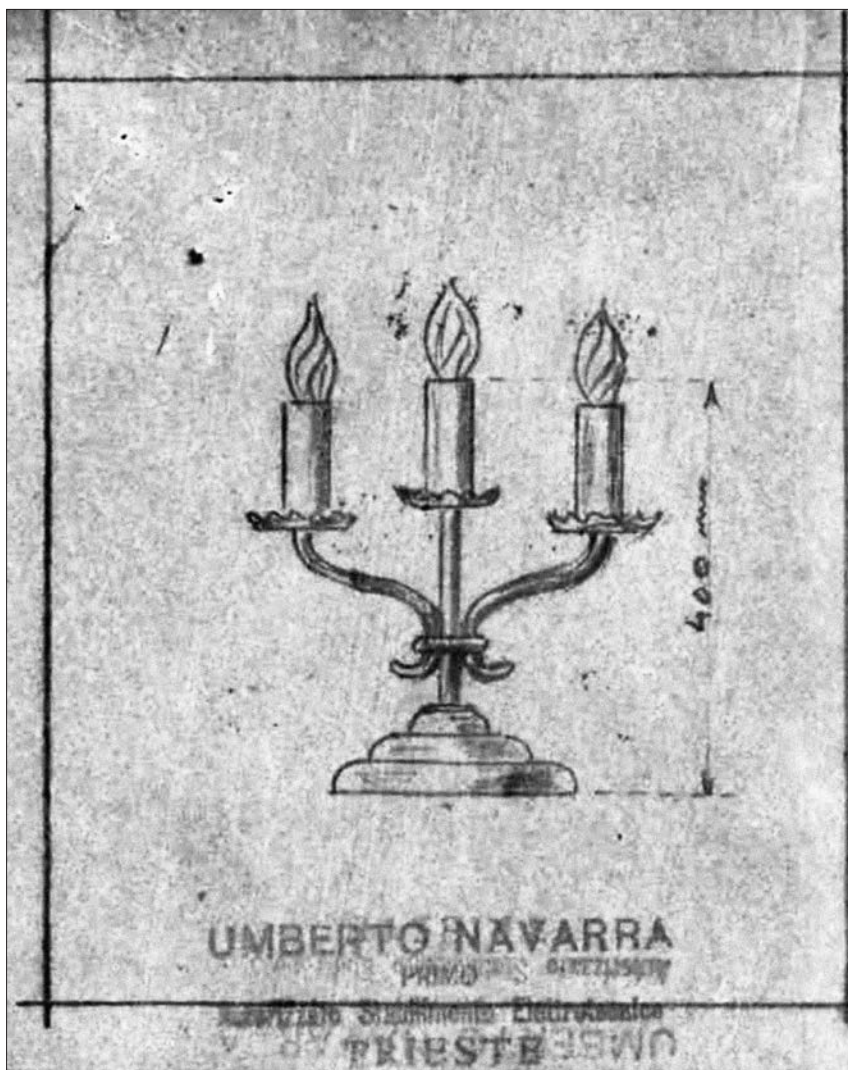
¹⁸ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 26. 7. 1925.

¹⁹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 14. 10. 1925.

²⁰ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 13. 10. 1927.

²¹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 1816, 29. 10. 1936 – overjena kopija izvornika z dne 11. 12. 1926.

²² ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 411, 09. 1. 1928.

Skica kandelabra iz ponudbe podjetja Umberta Navarra iz Trsta, namenjenega svečani razsvetljavi glavne fasade (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 411, 1. 2. 1928, str. 52).

ra iz Trsta v višini 2.624,80 lire.²³ O tem, ali je bilo to delo izvršeno, nimamo podatkov.

Prve poškodbe in prodaja palače

V drugi polovici leta 1928 se že začnejo pojavljati zapisi o določenih poškodbah na objektu. Novembra je bilo treba urgentno popraviti sistem radiatorjev.²⁴ Zaradi mrzlih zim ter hladnih in ledenih neviht je zmrznila voda v ceveh centralne kurjave.²⁵ Popokale so cevi in določeni deli radiatorjev. Pokvarila se je električna napeljava.²⁶ Jakob Fajdiga je na predračunu, ki ga je izstavil za popravilo pomanjkljivosti, navedel še popravilo dimnika kotlov centralne kurjave,

brušenje in čiščenje rje v notranjosti in na zunanjsčini ter manjša popravila na radiatorjih.²⁷ Leta 1930 je bila k posesti banke odstopljena in prodana polovica mejnega zidu in pripadajočega zemljišča na parceli št. 163/15, v naravi travnik, v lasti Giovannija Zwölfa, sina Matije, ki je mejila s parcelo št. 165/2 v lasti banke. Mejni zid v dolžini 30,1 m in širini 45 cm je postal skupna last.²⁸

Leta 1931 je bila ugotovljena neustreznost dimnikov priročnih kuhinj v stanovanju blagajnika, varnostnika ter šefa agencije v Postojni, ki niso pravilno delovali, in to »ne le ob neugodnem vetru«. Inženir Arturo Benvenuti je potožil, da marsikateri projektant daje prednost estetiki pred funkcionalnostjo, kar je veljalo tudi za banko v Postojni. Zato je predlagal zamenjavo obstoječih dimniških kupol s takimi iz

²³ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 411, 8. 2. 1928.

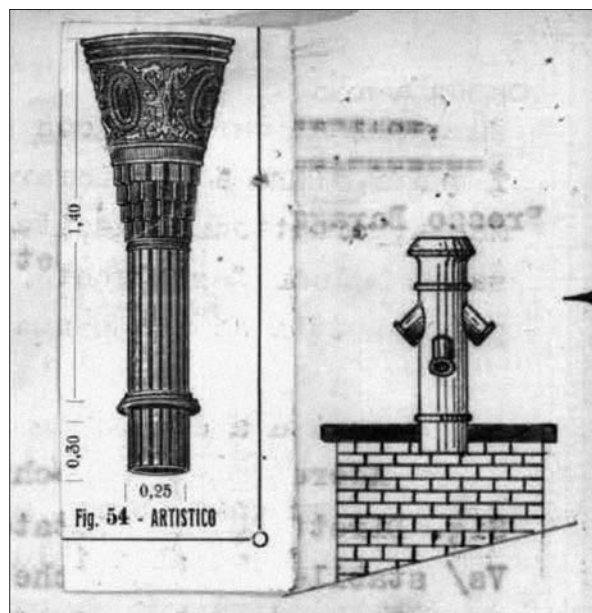
²⁴ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 411, 31. 12. 1928.

²⁵ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 411, 5. 2. 1929.

²⁶ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 411, 22. 5. 1929.

²⁷ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 411, 22. 8. 1929.

²⁸ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 4958, 8. 5. 1930.

Skica obstoječih in predlaganih dimnikov (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 25. 8. 1931, str. 169).

gladkega betona, obdanimi s keramičnimi lijaki, ki so bili »bolj priporočljivi, obenem pa bi tudi estetika stavbe, čeprav so ti dimniki enostavni, ne trpela«.²⁹

Težave so imeli tudi z zamakanjem jame za zbiranje odpadkov. Dno betonske jame na vrtu stavbe se je poškodovalo, tako da je vanjo vdrla podtalnica in uporaba ni bila več možna. Za rešitev problema infiltracije vode je inženir Benvenuti, sodelavec podjetnika Bonicacija Alferija, ki je pripravil predračun, predlagal izvedbo manjšega vodnjaka dimenzij 0,3 x 0,3 m in višine 20 cm. Iz tega vodnjaka, napolnjene s kamni in pokritega s perforirano pločevino, bi bila napeljana cementna cev premera 10 cm, katere iztok bi bil zaščiten s kovinsko mrežico, s čimer bi preprečili uhajanje trdnih snovi, odplake pa bi se odvajale v obstoječi medprostor okoli stavbe. Dno jame bi ometali s cementno malto in izvedli hidroizolacijo »RIUNITO«. S to rešitvijo bi odpravili tudi zastajanje vode na strehi garaže.

V letih 1932 in 1933 so na stavbi izvedli več popravil. Vse kovinske mreže oken in ograje pred palačo je bilo treba očistiti rje in ponovno lakirati, nekateri elementi ogrevalnega sistema spet niso delovali, zaradi poledenitve in vetra v zimskem času je prišlo do premaknitve številnih strešnikov, žlebovi pa so bili zamašeni z zemljo in odpadlim materialom s strehe, tako da niso odvajali vode, kar je povzročilo močno zamakanje na podstrešju. Popravila je opravil zidar Amedeo di Floriano, za kar je računal 301,50 lire.³⁰

Konec leta 1933 je direktor banke v Trstu ugotavljal, da so tako v stanovanju šefa banke kot v stanovanju blagajnika »predmeti, ki še niso inventarizirani in ovrednoteni«.³¹ Leta 1934 so banko zaprli, stavbo pa začeli prodajati. Banka namreč ni imela interesa nadaljevati rekonstrukcijskih del z namenom, da bi jo uporabili za nastanitev, skušala se je tudi izogniti precejšnjim stroškom vzdrževanja. Za stavbo se je zanimal inženir Michele Molinari, vodja pisarne vojaških inženirjev pri Poveljstvu armadnega zbora v Postojni, in sicer bi stavbo uporabili za nastanitev častnikov. Stavba je bila takrat opisana kot »omembe vredna gradnja novejšega datuma, širokopotezno dokončana, obdana z velikim vrtom, zaprtim z umetniškimi vrati«.³² Stavba je stala 1.819.000 lir, a dodatni stroški, povezani s prilagoditvami in izboljšavami, so to vsoto povečali na skoraj 2 milijona lir. Pri tem je 19.000 lir odpadlo na nakup zemljišča, 1.800.000 lir pa na gradnjo. Za stavbo se je zanimala tudi Nacionalna fašistična stranka (Partito Nazionale fascista), ki jo je hotela za potrebe nastanitve »Case del Fascio« pridobiti zastonj, nad čimer pa vodstvo banke ni bilo navdušeno.³³

Leta 1934 so začeli stavbo prazniti. Tako je direktor banke iz Trsta Zago v Rim poročal, da so v Belluno poslali vse razen blagajne iz šefove pisarne, ki so jo namenili agenciji v Vogheri, ter lestence iz kovanega železa z zunanjsčine palače, poslanega Centralni stavbni administraciji. V Postojni so ostala oklepna vrata s pripadajočo ključavnico, napis v železu na vratih, napisi v medenini (Banca d'Italia, Direzione, Uffici) na vhodnih vratih v palačo in v salonu za stranke, medeninasti grbi ob vhodnih vratih, lesena predelna stena s šipami med salonom za stranke in blagajno, dva grelnika vode v stanovanjih ter steber za zastavo, ki jim ga kljub trudu ni uspelo sneti. Priložen je bil še natančen seznam električnih difuzorjev in lestencev, ki so bili prav tako poslani na omenjeni naslov. Na seznamu je bilo 7 železnih difuzorjev, oksidiranih, z opalnim in matiranim steklom, premerom posode 30 cm in celotne dolžine 136 cm, 3 medeninaste plafoniere z mat posodami premera 15 cm, 2 medeninasti plafonieri, oksidirani, z izrezanim kristalnim globusom, premera 8 cm, 1 medeninasta luč s steklenim globusom premera 8 cm; 1 preprosta plafoniera z mat tulipantom, 4 medeninasti difuzorji z verigo, mat kristal, premer posode 17 cm, 5 nepremočljivih luči s steklenim globusom, 3 nepremočljive luči s steklenim globusom in

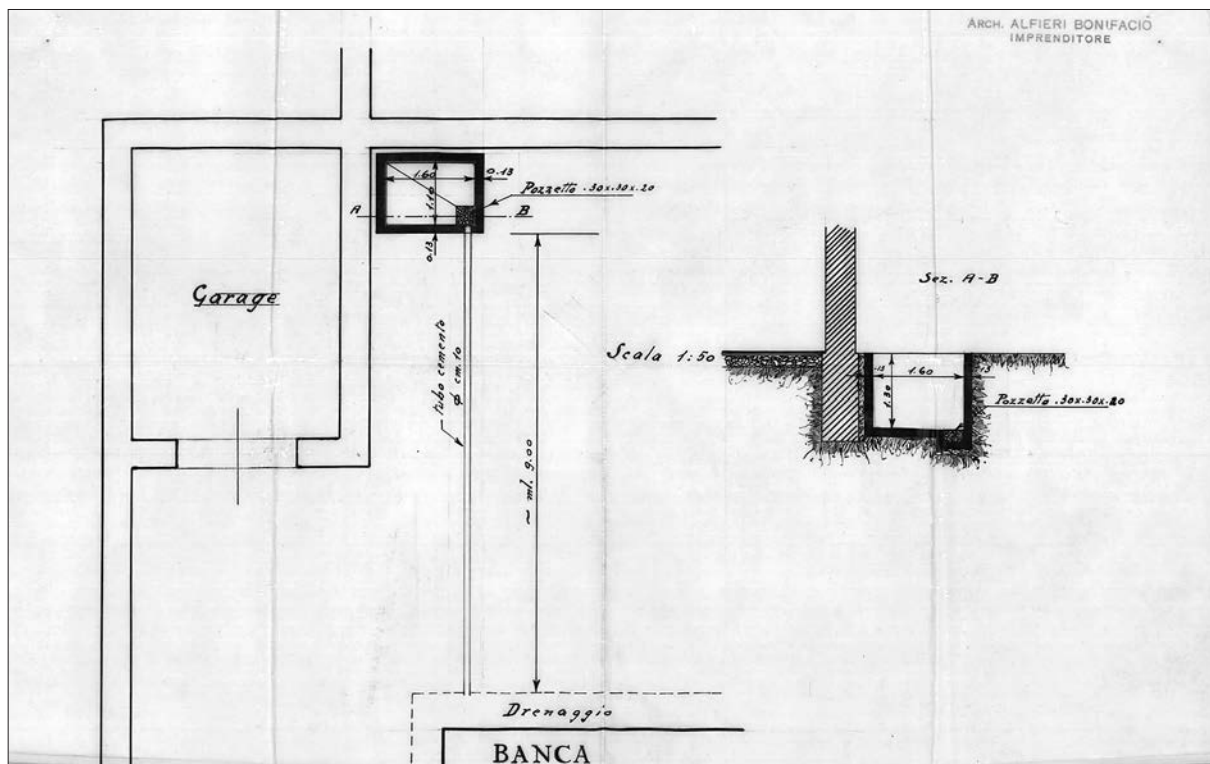
³¹ Tako je bila v stanovanju šefa banke peč na drva znamke Osva F.G. n°1269, v jedilnici lesteneč iz kovanega železa s 7 plameni ter v salonu medeninasti lesteneč s 6 plameni, v stanovanju blagajnika enaka peč, lesteneč s 4 plameni in medeninasti lesteneč s 4 plameni. Mesec kasneje so v šefovem stanovanju opazili še 2 plafonieri. ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 18. 11. 1933.

³² ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 28. 2. 1934.

³³ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 13. 3. 1934.

²⁹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 25. 8. 1931.

³⁰ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 21. 8. 1933.

Náčrt za popravilo jame z odpadki (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 19. 11. 1931, str. 161).

kletko za zaščito, 23 enostavnih obeskov z medenina-stimi rozetami in krožnikom iz emajliranega železa, 1 medeninasti lesteneč s 6 plameni in mat tulipani celotne dolžine 170 cm, 1 lesteneč v kovanem železu, osmerokotni, s 7 plameni; osrednja posoda iz brušenega kristala premera 30 cm, stranske posode iz brušenega kristala v obliki borovega storža premera 8 cm in celotne dolžine 2 m, 1 lesteneč v kovanem železu s 4 plameni, osrednji zvon iz barvanega porcelana, premera 40 cm, stranske posode iz mat stekla v obliki borovega storža celotne dolžine 2 m, 1 medeninasti lesteneč s 4 plameni, osrednje posode v mat steklu, premera 25 cm, stranski globusi v mat steklu v obliki borovega storža celotne dolžine 1 m in 3 medeninasti obroči s porcelanasto belo-zeleno ploščico.³⁴

Julija so s stavbe odstranili še oklepna vrata in vrata, vgrajena v objektu, napis v kovanem železu in medenini »Banca d'Italia« ter napise in črke v medenini, »Direzione« in »Uffici«, ki so bili poslani v Ivrejo.³⁵ Tja so novembra poslali še štiri lestence in plafoniere ter pripadajočo električno napeljavo.³⁶ V stavbi so tako ostale le banje, oprema sanitarij v dveh stanovanjih, telefonski aparat, katerega naročnina bi potekla 21. septembra, premična svetilka, otroška posteljica s pripadajočo vzmetnico, posteljnino in odejami, en stol in ena miza. Slednje je bilo namenjeno

skrbniku Achillu Torreju, ki pa ga takrat v Postojni ni bilo. »Sicer je objekt popolnoma prazen in ni več kaj varovati.«³⁷ Oktobra 1934 je skrbnika Achila Torreja zamenjal Gino Zavoli, občinski sel, ki ga je predlagal župan, za kar naj bi prejel 30 lir mesečno.³⁸ Julija 1935 stavbe še vedno niso oddali v najem ali prodali. Direktor banke v Trstu je vodjo kabineta, sekretarja dr. Federica Tagliapietra, pooblastil, da preveri stanje stavbe. Ta je ugotovil zadovoljivo splošno stanje stavbe, za razliko od vrta in parka, ki sta bila zelo zaraščena. V nadstropju s pisarnami je bila obilica prahu zaradi slabega tesnjenja oken, ki bi jih bilo treba naoljiti, da se ne bi preveč presušila.³⁹

Dr. Tagliapietra je še opazil, da je voda v cevi vodovoda, napeljana v kurilnico, nenehno kapljala, posledično je močila stene in tla prostora. Mokre madeže je opazil tudi v nekaterih sobah, zlasti v bližini radiatorjev. Ti so bili tudi močno zarjaveli, zato takojšnja uporaba ni bila možna. Tagliapietra je predlagal uporabo premaza z antikorozijsko mastjo ali lakom. V stranišču stanovanja, ki ga je že zasedal blagajnik, sta bila razbit porcelanast umivalnik in pipa. V mansardi madežev niso opazili, in kot je zatrjeval skrbnik, jih ni bilo niti nikoli prej.

Za izvedbo čiščenja palače, zlasti v nadstropju s pisarnami, za naoljenje podov, popravilo vodovodne

³⁴ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 23. 5. 1934.

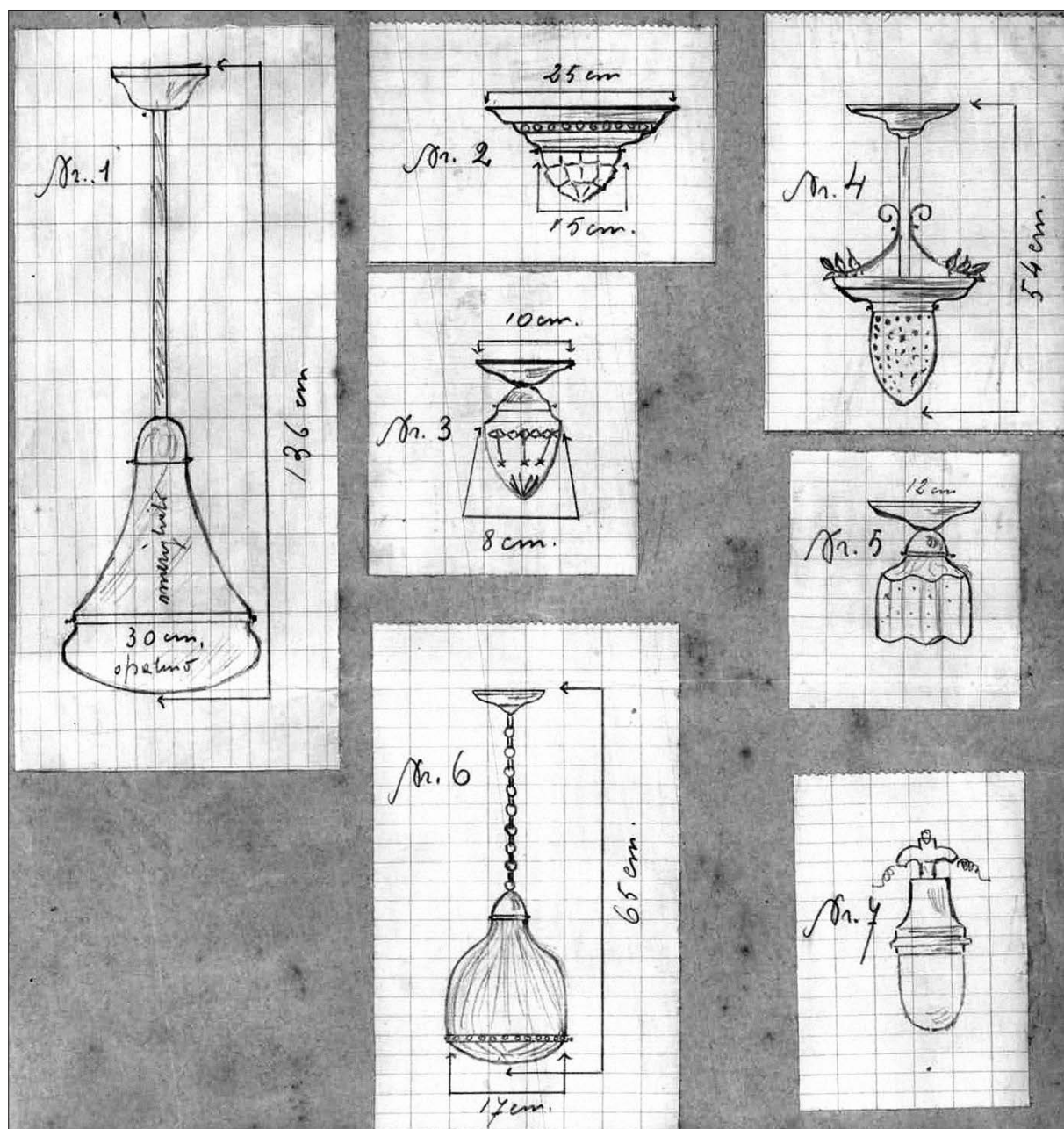
³⁵ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 22. 6. 1934.

³⁶ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 30. 11. 1934.

³⁷ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 30. 8. 1934.

³⁸ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 2. 10. 1934.

³⁹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 2. 7. 1935.

Izrisi lestencev banke (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4958, 23. 5. 1934, str. 80).

cevi v kleti, ki je zamakala, in odstranitev rje z radiatorjev je vodja kabineta predlagal, da v soglasju s postojnskim podestajem ta dela opravijo občinski delavci pod skrbnim vodstvom upravnika mestne hiše, ki mu je poverjena skrb za palačo. Obenem bi bilo treba, zlasti v primeru oddaje v najem ali prodaje, prepleskati stene, predvsem v stanovanjih, in obzidati odprtino, ki je nastala po odstranitvi vrat zakladnice.⁴⁰

Direktor Zago je arhitekta Romita povprašal za vzrok ugotovljenih poškodb. Ta je pojasnil, da so nastale zaradi večletnega puščanja žlebov in cevi gretja.

⁴⁰ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 2. 7. 1936.

Stavba že več let ni bila ogrevana, poleg tega pa je tisto leto v Postojni padlo veliko dežja in snega, ob tem, da objekt ni bil prezračevan.

Težava naj bi bila tudi v tem, da skrbnik, ki mu je bila zaupana skrb za stavbo v zameno za plačevanje mesečne najemnine, ni bil popolnoma predan službi. Sprva je bil samski, potem pa si je ustvaril družino, in ne le to – k njemu sta prišli živeti še mama in sestra. Čas, ki ga je prej namenjal stavbi, je potem posvečal skrbi za družino. Ker so bili veliki madeži pod okni, so domnevali, da so bila ta ob nalivih odprta. Zato so razmišljali o tem, da bi skrb za stavbo zaupali resni družini, morebiti le zakonskemu paru, ki naj bi

v zameno za brezplačno nastanitev in uporabo vrta stavbo ustrezno vzdrževal. Predvsem pa bi bilo treba urediti ogrevanje, s katerim so bile ves čas težave.⁴¹ Predlagali so Danteja Cesnicha, ki je bil označen kot izjemna oseba v vsakem pogledu, bivajoč na številki 13 v Viale Oberdan. »Cesnich je tridesetletni mladenič. Je poročen in ima nekajmesečno hčerko. Od 1. februarja do 31. julija je bil zaposlen v naši ustanovi, a jo je moral zaradi njenih pravil zapustiti. Poročil se je namreč s sestro uslužbenca hranilnice. V času, ko je bil zaposlen v hranilnici, se je izkazal v vseh pogledih. Po poklicu je betoner, vendar je iznajdljiv in dobrovoljen. Spozna se na vsako ročno delo. Na naše priporočilo je pravkar zaposlen na mehanični žagi pri podjetju Raffaella Marinija.«⁴² Po potrditvi skrbništva Cesnichu se je ta zavezal, da bo kot »dober družinski oče skrbel za stavbo in brezplačno opravil manjša popravila ter sproti obveščal o nastali škodi ali poškodbah«. Soglašal je z brezplačno rabo stanovanja v pritličju, uporabo vrta in parka zanj in družino ter s prejetjem mesečnega dodatka v višini 30 lir kot pavšalnega povračila stroškov porabe vode in razsvetljave.⁴³

V zapisniku o predaji poslov stavbe v lasti banke, izvedeni 16. septembra 1936 med odhajajočim oskrbnikom Ginom Zavolijem in novim, Dantejem Cesnichom, v prisotnosti Antonia Petita, je bilo na stavbi ugotovljenih precej pomanjkljivosti, predvsem slabo stanje ometov, radiatorjev ter električne in vodovodne napeljave.

Apetite po stavbi je poleg ministrstva za narodno prosveto še vedno imela fašistična stranka, to pot za nastanitev lokalnega Dopolavora,⁴⁴ »ob manjši odškodnini za uporabo«,⁴⁵ a jo je vodstvo banke ponovno zavrnilo. Bolj je bilo navdušeno nad zanimanjem Tržaške hranilnice za nakup stavbe, zato je tehničnemu svetovalcu, arhitektu Romitu, poverilo pripravo ocene vrednosti nepremičnine ter opredelitev nujnih potrebnih del.⁴⁶ Ta je pripravil obsežno poročilo.

»Nepremičnino sestavljajo zemljišče, ležeče na križišču avenije, ki se odcepi od glavne postojnske ceste in stranske poti, stavba, ki služi za urade in zasebna stanovanja, ter manjše stavbe za vozila. Zemljišče ima pravokotno obliko in z dvema stranicama meji na omejeni cesti, z drugima dvema pa na zasebna zemljišča. Del zemljišča je park. Ob cestah je območje ograjeno s kovano ograjo, proti sosednjim zemljiščem pa z zidom, visokim približno 2,50 m. Osrednja stavba je sestavljena iz delno vkopane kleti, pritličja, prvega nadstropja

in uporabnega podstrešja. V kletne prostore dostopamo po kamnitih stopnicah. En prostor služi kot pralnica, v delu, obrnjenem proti garaži, pa sta kurilnica in skladišče premoga. Ostali prostori lahko služijo kot shramba ali shramba pod stopniščem. Do pritličja lahko dostopamo bodisi po stopnicah na sredini glavne fasade bodisi po stopnišču na zadnji strani stavbe. Od stopnic proti aveniji vstopimo v ložo, iz nje pa pridemo do predsobe ali atrija. Desno od njega so prostori z uradi, natančneje pa: salon za stranke, za njim, predeljena s klopjo, blagajna z zakladnico, ob strani pa tri pisarniške sobe in dve stranišči. Prvo nadstropje je razdeljeno v dve stanovanji, eno s šestimi sobami, predsobo, kuhinjo, kopalnico in dvema straniščema (od katerih je eno v kopalnici), drugo pa s petimi sobami, predsobo, kuhinjo, kopalnico in straniščem. Podstrešje je uporabno in lahko v celoti služi kot shramba. Zgradba je solidna, z betonskimi temelji, stenami iz apnenca, predelnimi stenami iz opeke, stropi iz armiranega betona, lesenim ostrešjem in kritino iz tegol z dvojnimi prekrivanjem.

Stopnice so iz trdnega apnenca z železno ograjo, tlak sob iz hrastovega parketa, v pomožnih prostorih iz keramičnih ploščic, tlak atrija in salona za stranke v poliranem marmorju. Klop proti salonu za stranke je prevlečena s poliranim kamnom, vrata pa so v orehovem lesu. Okenski okvirji so dvojno zastekljeni z roletami. Okna pritličja so opremljena s kovanimi mrežami. V stavbi so vodovodna napeljava, električna energija za razsvetljavo in centralna kurjava z radiatorji. Garaža za avtomobile je opečna gradnja z betonskim tlakom, zaglajenim z malto, lesenim ostrešjem in korci z dvojnimi prekrivanjem.«⁴⁷ Podane so bile še površine posameznih prostorov celotnega zemljišča, glavne stavbe in garaž ter ocenjena vrednost nepremičnine.

Do končne odločitve in prodaje je prišlo leta 1937. Za nakup stavbe v Viale Oberdan je bila sklenjena pogodba s postojnsko občino.⁴⁸ Ta bi v stavbo, sestavljeno iz polkleti z 10 prostori, dvignjenega pritličja z 12 in prvega nadstropja z 18 sobami, v skladu z zakonsko opredeljenimi obveznostmi namestila Kraljeve srednje šole za poklicno usposabljanje in Kraljevo gimnazijo Giosue Carducci, a o realizaciji tega predloga nimamo podatkov. Prodaja bi se morala izvršiti za vsoto 275.000,00 lir, plačljivo v šestih letnih obrokih po 51.600,00 lir, vključno z obrokom glavnice in obrestno mero v višini 4,5 %, začeti z letom 1938 ter brez kakršnih koli tedanjih in prihodnjih davkov in dajatev. Dogovorjeno je še bilo, da bosta pogodbenici v primeru spremembe stopnje zakonskih obresti izvedli določene prilagoditve. Da bi zagotovila redno plačilo omenjenih šestih anuitet, bi občina Postojna dohodek od davkov vezala v korist banke, tako da bi izdala listino o izplačilu rente v korist banke.⁴⁹

⁴¹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 6. 7. 1936.

⁴² ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 8. 8. 1936.

⁴³ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 16. 9. 1936.

⁴⁴ V obdobju fašizma organizacije, ki so skrbele za prostočasne dejavnosti predvsem delavstva.

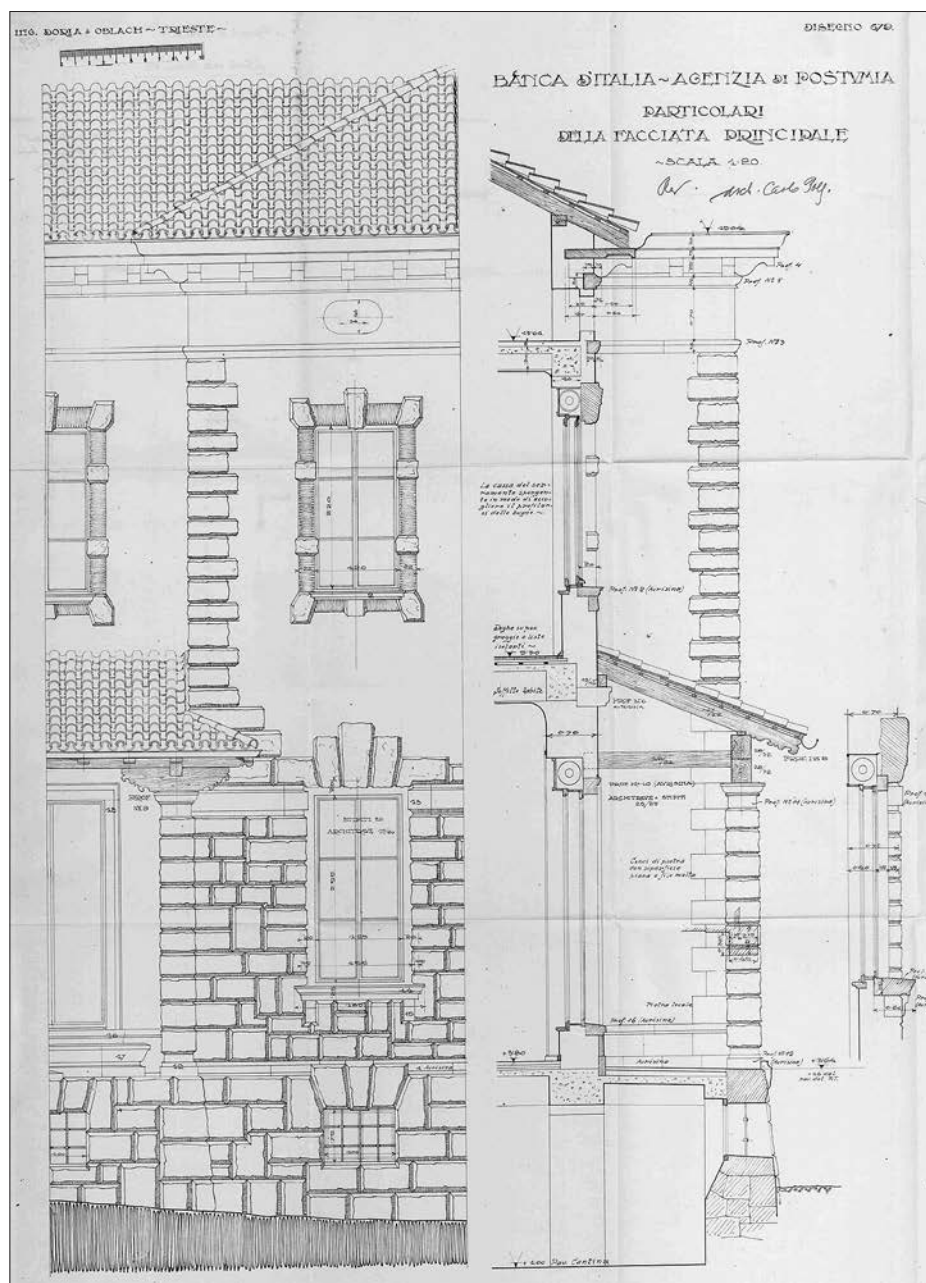
⁴⁵ Vodstvo banke je fašistični stranki odgovorilo, da banka ne more oddati stavbe za uporabo brezplačno, ker bo ta v kratkem prodana, da pa še vedno pričakuje strankino morebitno ponudbo za nakup (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 16. 7. 1936, julij 1936).

⁴⁶ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 22. 10. 1936.

⁴⁷ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 26. 10. 1936.

⁴⁸ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, 27. 5. 1937.

⁴⁹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 4959, julij 1937.

Izris detajlov fasade in nadstreška nad vhodno ložo (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 4960, str. 66).

Sčasoma so ugotovili napako v izračunu rente, ki je popravljena znašala 52.335,30 lire. Kupoprodajna pogodba je bila sklenjena 1. oktobra 1937 v Trstu na sedežu banke na Corso Cavour 13.⁵⁰ Zadnji obrok za nakup stavbe je bil plačan 3. marca 1938.⁵¹

Od Banca d'Italia do Upravne enote Postojna

Nekdanja Banca d'Italia je robustno historično zasnovano poslopje s sedemosnim, rizalito razgiba-

nim glavnim pročeljem, ki ima vhodni, osrednji del, do katerega vodi zunanje stopnišče, nekoliko umaknjen in pokrit z nadstreškom, slonečim na štirih segmentno sestavljenih slopih. Nad vhodom je stal kovinski napis Banca d'Italia. V kamnu so poudarjeni tudi vogali, okvirji oken in pritlični del. Okna ter vhodna vrata pritličja imajo kovane mreže. Stranski fasadi sta triosni, retrofasada pa je ravna in sedemosna. Strešni napušč je raven, sloneč na konzolah, ki se pojavljajo v paru. Za stavbo so bili utilitarni prizidki. Zgradba je bila od samega začetka ograjena z zidom, na katerem je bila montirana ograja. Med drugo svetovno vojno, leta 1942, so najprej odstranili ograjo z

⁵⁰ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 1696, 1. 10. 1937.

⁵¹ ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 1696, 14. 3. 1938.

*Palača okoli leta 1930
(iz zbirke Emila Tominca, Postojna).*

zidu. Železo je šlo za potrebe vojne, tj. v predelavo v orožje. Zaradi povečanega števila avtomobilov so leta 1955 porušili še zid okrog zgradbe. Datum izgradnje, A. D. MCMXXVII (1927), so vklesali v kamniti prag in vklesane vdolbine zalili s svinčcem. Takrat izdelan prag z napisom letnice izgradnje zgradbe je še vedno ohranjen, a vgrajen v prag garaže na naslovu Prešernova ulica 4 v Postojni. S praga banke je bil odstranjen leta 1962 ob urejanju parkirnih prostorov pred zgradbo.

Gradnja stavbe je bila ves čas skrbno nadzorovana, tako sama izvedba kot izbor zelo kvalitetnih materialov, predvsem različnih kamnov, lesa in kovinskih elementov. Če je zunanji videz klasičen, je gradnja sodobna. Uporabljeni so bili sodobni materiali, kot sta armirani beton ter cement za nosilne konstrukcije. Stavba je bila razsvetljena z električno energijo, imela je vodovodno napeljavo in ogrevalni sistem s centralno kurjavo. Pri gradnji so sodelovali tako domači kot italijanski mojstri. Še po 100 letih jo lahko ocenimo kot zelo kvalitetno gradnjo. Palača je že z mogočno zunanjščino odsevala svojo funkcijo, ki naj bi ljudem vzbujala občutek trdnosti in zaupanja. Kljub temu pa je prvotno namembnost obdržala le nekaj let. Gradbeni material oziroma kamenje za talni zid iz klesanih kosov kamna z ravno rezanimi

stranicami in grobo lomljeno površino, bunjo, fasado pritličja ter obrobe pritličnih oken so pridobivali iz bližnjega kamnoloma na parcelni št. 2297/23 k. o. Postojna, kjer so še ostanki betonskega temelja, na katerega je bil nameščen stroj za drobljenje kamnjenja. Po predračunu naj bi bile stopnice, tako zunanje kot notranje, prag vhodnih vrat in vhodnega portala, stebri lože, vrhnji rob talnega zidu, okenske police in obrobe oken, obroba vhodnih vrat in podnožje oken v nabrežinskem kamnu. Za zidavo so uporabili pesek iz Sagrađa (?) in Planine.⁵² Vhod stavbe zapirajo velika, umetno okovana vrata. Iz vhodne veže, atrija, vstopimo v salon za stranke s pultom, obloženim s kamnitimi ploščami in lesenimi bančnimi okenci. Leta 1973 je slikar Lojze Perko naslikal veliko sliko s panoramo Predjamskega gradu z okolico, ki so jo namestili nad bančna okenca v avli. Ob obnovi stavbe leta 2020 je bila slika odstranjena in shranjena v Notranjskem muzeju v Postojni. Strop v salonu je profilirano izdelan. V nadstropne prostore dostopamo po kamnitem stopnišču s kovano ograjo. Salon za stranke, stopnišče in vhodni atrij so tlakovani s črnimi, sivimi in svetlimi marmorji in apnenci. Tla v pisarnah so bila obložena s parketom. Pritličje je bilo namenjeno poslovanju s strankami. Poleg atrija in salona za stranke so bili tu blagajna z zakladnico, računovodstvo ter pisarna in salon bančnega zastopnika, levo od vhodnega atrija pa stanovanje skrbnika banke. V nadstropju sta bili dve stanovanji. Klet je služila za kurilnico in pralnico ter pomožne prostore.

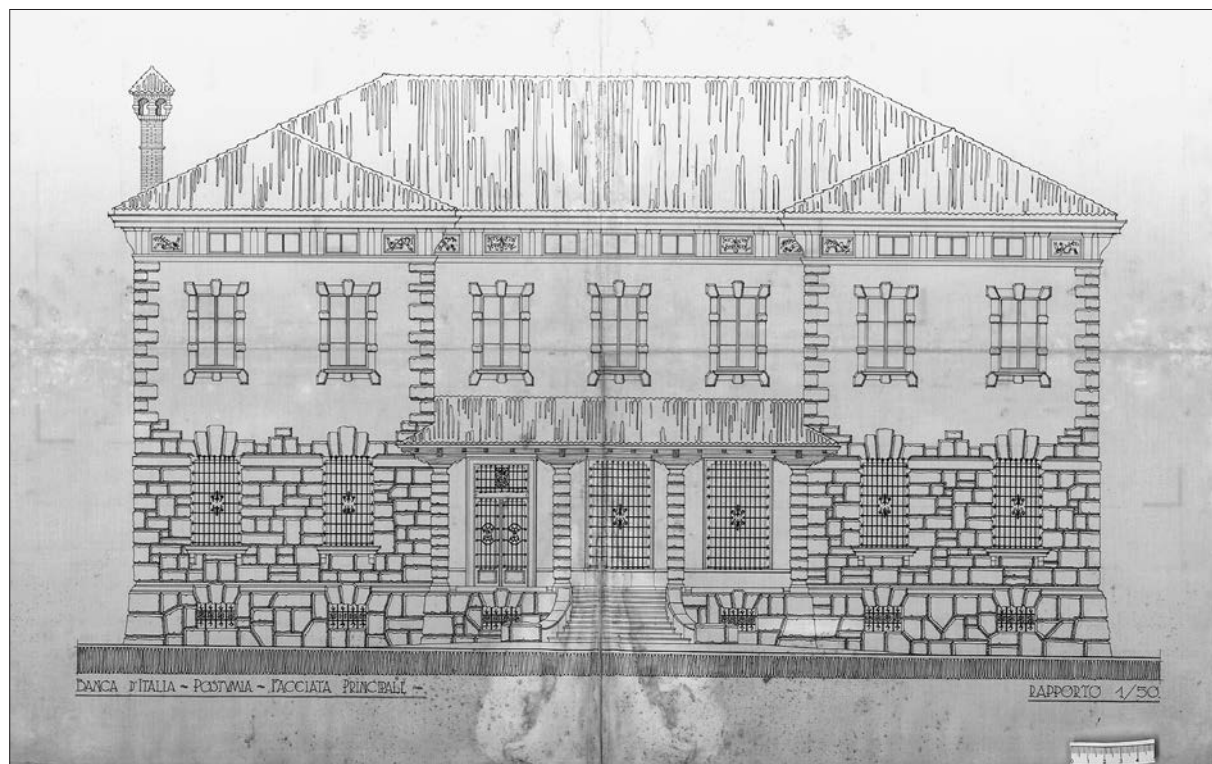
Banka je bila sprva namenjena za investicije, vendar ni bilo dovolj prometa, zaradi česar je bila leta 1937 prodana takratni postojnski občini. Občinski uslužbenci so tu delo opravljali približno do leta 1948. Po koncu druge svetovne vojne je imel v stavbi sedež takratni Mestni narodnoosvobodilni odbor. Organi lokalne skupnosti so bili v stavbi do leta 1955, od tedaj naprej do 1980 pa Ljudska milica. Pod isto streho so bili še drugi lokalni in državni uslužbenci, potekale pa so tudi razne društvene dejavnosti. Pisarna Ljudske tehnike je povezovala razna društva s področja tehnične kulture, tu sta delovala prosvetni in gledališki oddelek ter gasilsko društvo, poučevali so glasbo in fotografiranje.⁵³

Stavba je bila več let prazna in ni bila v uporabi vse od preselitve nekdanje Policijske uprave Postojna v Koper leta 2010 oziroma od decembra 2011, ko so jo zapustili zadnji uslužbenci.⁵⁴ Po večletnem sa-

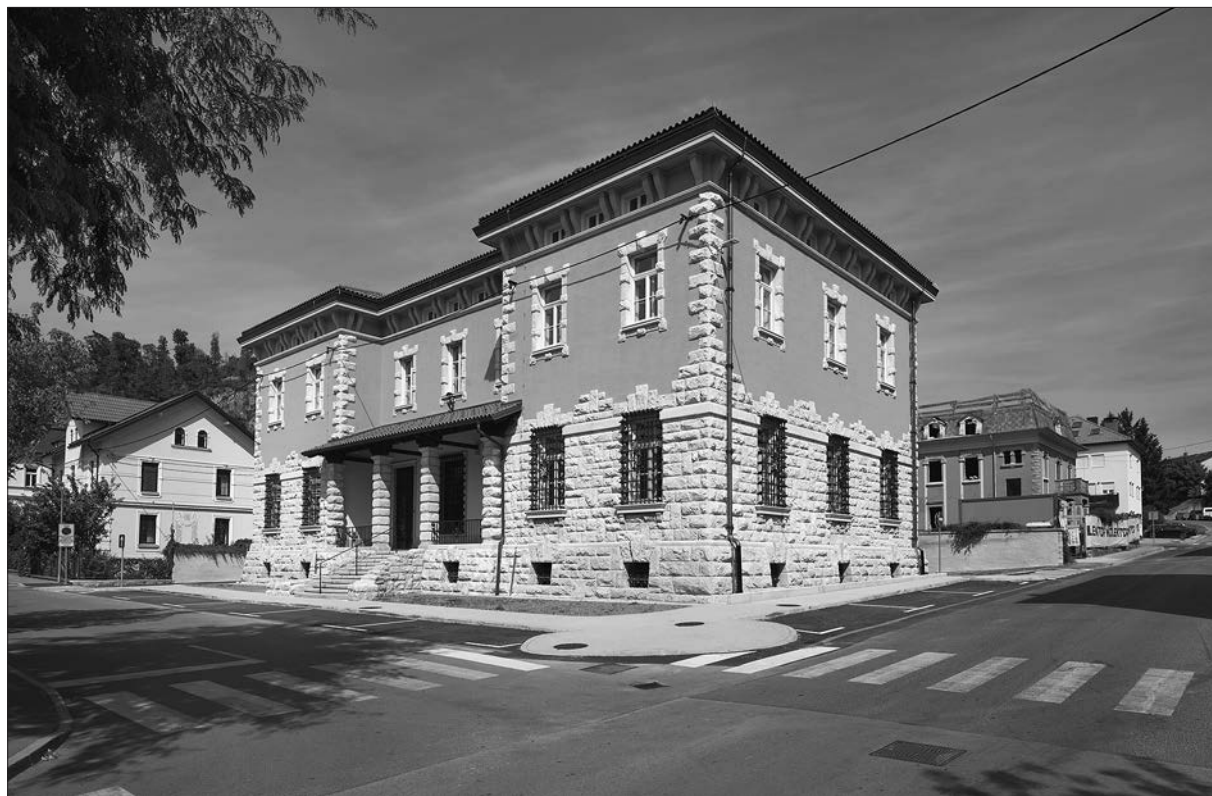
⁵² ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, pratt. n. 410, 18. 8. 1924.

⁵³ Felicijan, *Zgradbe* (<https://notranjskokraskenovice.wordpress.com/2013/05/28/zgradba-sredi-postojne/>) (6. 4. 2020).

⁵⁴ Pred ustanovitvijo samostojne Uprave javne varnosti, nato Uprave za notranje zadeve in nazadnje Policijske uprave Postojne je v tej zgradbi približno od leta 1955 imela prostore takratna Ljudska milica. Po ustanovitvi Uprave javne varnosti leta 1980 se je Ljudska milica, ki je združevala postajo prometne milice in postajo milice, preselila v stavbo nekdanjega zdravstvenega doma na Ulico 1. maja v Postojni, kjer je sedaj stanovanjski blok.

Izris vhodne fasade (ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili, Pratt. n. 5007, str. 17).

Palača po obnovi (foto: Janez Marolt, 2021).

mevanju so vodstva Občine Postojna, Upravne enote Postojna, Ministrstva za notranje zadeve ter Ministrstva za javno upravo iskala in našla rešitev – stavbo so namenila za potrebe Upravne enote Postojna. Po večletnih prizadevanjih je leta 2018 palača, ki je v lasti Republike Slovenije, iz upravljanja Ministrstva za notranje zadeve prešla v upravljanje Ministrstva za javno upravo. Začeli so se postopki za celovito obnovo prostorov palače za potrebe umestitve Upravne enote Postojna, ki sedaj gostuje v pritličju občinske stavbe na Ljubljanski cesti, sprva s pridobivanjem dokumentacije, sredi novembra 2019 pa z začetkom gradbenih del. Leta 2021 je prišlo do dogovora, da bodo v obnovljeno stavbo namestili še Geodetsko pisarno, ki prostore najema v stavbi okrajnega sodišča, in območno izpostavo Ajpesa.⁵⁵ Otvoritev obnovljene stavbe je bila decembra 2021.

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

ASBIT – L'Archivio storico della Banca d'Italia, Rim
ASBIT (t), Banca d'Italia, Stabili.

LITERATURA

Belingar, Eda in Baša, Marko in Kosovel, Marko: *Palača Gregorčičev drevored 3 v Postojni. Iz preteklosti v sedanost*. Ljubljana: Ministrstvo za javno upravo, 2021.

Fatur, Silvo: Pivka med obema vojnama. *Ljudje in kraji ob Pivki*. Prva knjiga (ur. Silvo Fatur). Postojna: Kulturna skupnost Postojna, 1975, str. 208–245.

Kos, Janez in Umek, Ema: Postojna, Podoba od trga do mesta. *Ljudje in kraji ob Pivki*. Druga knjiga (ur. Rado Gospodarič). Postojna: Kulturna skupnost Postojna, 1985, str. 99–120.

Waltritsch, Marko: *Slovensko bančništvo in posojilništvo na Goriškem*. Gorica: Kmečka banka, 1982.

SPLETNI VIRI

Felicijan, Alojz Albert: Zgradbe sredi Postojne
<https://notranjskokraskenovice.wordpress.com/2013/05/28/zgradba-sredi-postojne/>

<https://inflationhistory.com/>

Robežnik, Nataša: Določitev slovenske zahodne meje v 20. stoletju
<https://www.muzej-nz.si/si/izobrazevanje/1357>

S U M M A R Y

From the Bank of Italy to the administrative unit. The palace at Gregorčičev drevored 3 in Postojna

In this article we present the palace formerly housing a branch office of the Bank of Italy (Banca d'Italia) and now occupying the address of Gregorčičev drevored 3 in Postojna. We hereby present the construction process and the materials used, as well as the historical context necessitating its construction. The article also sheds light on procedures following the opening, related to the abandonment of the building's original use and its passing through the hands of different institutions. The palace was constructed as a joint effort of domestic and Italian masters. The state-of-the-art building at the time was furnished with electric lighting, water installations, and central heating system, and constructed using contemporary materials. The article is based on obtained archival sources and author's own observations made during the renovation works performed in 2020 and 2021, in which she took part as the responsible conservator.

After the First World War, Postojna ended up on the Italian side of the Rapallo border. Italian government systematically settled large groups of Italian military, semi-military and civil administration personnel in town, which also reflected in its settlement pattern. The growing population increased the necessity to establish an array of new institutions that would meet the needs of Postojna's new inhabitants. Bank of Italy recognized a business opportunity and commenced preparations to construct a branch office in Postojna.

At the bank supervisory board's session on the 30th of April in 1923, the bank decided to establish an agency office in Postojna under the branch of Trieste and started with the search for a suitable location. Architect Gastone Boisdechese was appointed to draw the designs. The construction of the palace commenced in the summer of 1924. It was implemented by the Trieste-based Doria & Oblach company in accordance with the preliminary project prepared by the technical office of the Bank of Italy's central management and in congruence with the sketches provided by the local technical personnel. After being suspended in the winter months of 1925 and 1926, the construction was completed in the summer of 1927. Before that, on the 2nd of December in 1926, the building passed the technical inspection, which established that the construction had been brought to full completion and implemented in congruence with the plans, presented on the 14th

⁵⁵ Belingar et al., *Palača*, str. 5.

of August in 1925 in the office of Postojna's mayor. The building was given the house number 317. Trieste's agency office of the Bank of Italy in Postojna opened its door to the public on the 15th of October in 1927. That same month, its treasurer moved into an apartment on the second floor. The same building also became home to the bank's director and trustee. In the second half of 1928, the first records emerged about the damage that the building suffered because of Postojna's extreme weather conditions. Reparations were carried out regularly until 1934, when low turnover caused the bank to shut down and its premises to be vacated. The furnishings and small tools were moved to various branches in Italy. The bank ultimately sold the palace in 1937 to the then Municipality of Postojna.

The building housed the municipal administration until 1948 and then again in the early 1950s. Between 1955 and 1980, it accommodated the Slovenian Militia as well as other local and state officials and activities. After being vacated in 2011, it was finally taken over in 2018 by the Ministry of Public Administration, which launched preparations for an overall restoration of the palace to house the Administrative Unit of Postojna. The construction works commenced in mid-November 2019, and in 2021 an agreement was reached for the renovated building to also house the Geodesy Office and the Regional Branch Office of the Agency of the Republic of Slovenia for Public Legal Records and Related Services. The renovated building was inaugurated in December 2021.

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)